

Torrakors peregrinationer

Torraka 'torr tall eller gran på rot' och *torraka* 'kackerlacka' – två
finska lånord i svenskan

C-uppsats i svenskan
Oktober 2006
SOL Lunds universitet
Tapio Honkanen

Kontakt: tapiohonkanen@spray.se

Omslagsbild: *torrakor*. Kollage av bilder hämtade från *Sompio* av Samuli Paulaharju, 2 uppl. 1953. Porvoo: WSOY. (Innehavaren av copyrighten okänd. Återgivningen med förlagets tillstånd.)

Sammandrag

Torraka (*torrake, torrak*) och *torrage* (*torraga*) har betydelsen 'torr tall eller gran på rot'. *Torrage* har upptecknats i Norrbotten, Lappland och Västerbotten, *torraka* söder om dessa landskap ända till Mellansverige. Dessa två ord brukar betraktas som sammansättningar vars förled består av adjektivet *torr*. Efterlederna *raka* och *rage* har ungefär samma betydelser som det sammansatta ordet och har betraktats som avledningar av verben *raka* 'rusa, ränna, fara' resp. *ragen* 'vara styv, skjuta eller stå upp'. Av dessa etymologiseringar har endast den som föreslagits för *torrage* visat sig vara korrekt.

Iakttagelser gör gällande att *torraka* (*torrake, torrak*) är lån från finskans *torrakka* (*torrake, torrakko*) 'träd, gren, ris, käpp, stav'. *Torrakka* är en nominal motsvarighet till verbet *torrottaa* 'stå [rakt] upp/ut' och *torrake* och *torrakko* avledningar av *torrakka*. Orden hör främst till det östfinska språkbruket.

Torraka (*torrake, torrak*) och särskilt de ortnamn som innehåller detta ord har i Sverige upptecknats i områden dit svedjande savolaxare flyttade på 1600-talet. När marken bereddes för svedning torkades trädstammarna genom fällning och avbarkning. I början har det lånade ordet av allt att döma avsett sådana trädstammar. Ordet har senare fått en bredare betydelse och spridit sig till andra områden. Ordet kan ha kommit till Härjedalen och Jämtland på 1800-talet med vedhuggare från Värmland och Dalarna. Till Blekinge kan ordet ha kommit med båtsmän som under andra hälften av 1600-talet rekryterades från den norrländska kusten och från norra Österbotten.

Torraka i betydelsen 'orientalisk kackerlacka' är också ett finskt lån. Ordet började förlora sin aktualitet i mitten av 1800-talet då den orientaliska arten ersattes av en tysk art som kallades *kackerlacka*. Denna omständighet kan ha underlättat spridningen av det homonyma ordet *torraka* 'torr tall eller gran på rot'.

Innehåll

1	Inledning.....	1
2	Källor och material.....	3
3	<i>Rage</i> och <i>rake</i>	4
4	<i>Torrage</i>	4
5	<i>Torraka</i>	5
6	<i>Torraka</i> i ortnamn.....	6
7	<i>Torrake</i> , <i>torrakka</i> och <i>torrakko</i> i finskan.....	7
8	<i>Torrakkas</i> väg över Bottniska viken.....	9
8.1	Den historiska miljön.....	9
8.2	Lånet av <i>torrakka</i> till svenskan.....	10
8.3	<i>Torraka</i> utanför de finska nybyggena.....	12
8.3.1	Jämtland och Härjedalen.....	12
8.3.2	Blekinge.....	13
8.3.3	Småland och Skåne.....	13
9	Sammanfattning och slutsatser.....	14
10	<i>Torraka</i> 'orientalisk kackerlacka'.....	15

Källor, litteratur och förkortningar

Bilaga: Förekomsten av *torrottaa*, *torrakka*, *torrake* och *torrakko* i de finska socknarna.

1 Inledning

Svenskans *torraka* har två betydelser: dels 'kackerlacka' (NE 18: s.v. *torraka*), dels 'torr tall eller gran på rot' (NEO s.v. *torraka*). Det förra ordet avser den orientaliska kackerlackan (*Blatta orientalis*) som före 1850-talet var den vanligaste kackerlackarten inomhus (Bernström 1941). Det är ett lån från finskans *torakka* 'kackerlacka' (Benckert 1979: 70). Den föreliggande studien handlar främst om det *torraka* som betyder 'torr tall eller gran på rot', och den syftar till att visa att även detta *torraka* är ett finskt lån. Mera om det andra *torraka* 'kackerlacka' berättas i slutet av studien.

Vid sidan av uppslagsformen *torraka* har ordet också upptecknats i form av *torrake* och *torrak* (SOFI). Som ordform ser *torraka* 'torr tall eller gran på rot' inte märkvärdigt ut. Det består ju av förleden *torr* och efterleden *raka* (NEO: 1700). Adjektivet *torr* är ett germanskt och eventuellt även indoeuropeiskt arvord (Hellquist 1966: 1208 f). Förleden *torr* förefaller dock vara överflödigt eftersom efterleden *rake* (*raka*) redan ensam anges ha betydelsen '[...] på rot stående, torrt eller tvinande (dött eller halvdött) träd; [...]' (SAOB R 167).

Substantivet *rake* (*raka*) anses »sannolikt» (SAOB R 167) ha samma rot som verbet *raka* 'rusa, ränna, fara o.d.; även: rutscha, glida, ramla, störta o.d.' (SAOB R 164). I NEO: (s.v. *torraka*) har detta uttryckts genom formuleringen »troligen besläktat med [...]». Som efterled i *torraka* (*torrake*, *torrak*) anses *rake* (*raka*) vara anknutet till en specialanvändning av verbet *raka* när det beskriver hastigt uppskjutande eller uppväxande. Denna betydelse förekommer bl.a. i konstruktionen 'raka (upp) i höjden eller i vädret' och har då betydelsen '(hastigt) skjuta eller växa i höjden' (SAOB R 165).

Kopplingen av substantivet *rake* (*raka*) till verbet *raka* 'rusa, ränna, fara [...]' komplicerar analysen då den etymologiska tolkningen av verbet *raka* (SAOB R 164, inledningsstycket till verbet) också är försedd med osäkerhetsyttringar: »sannolikt» utgående från det nära sammanhörande och »möjligen» etymologiskt identiska verbet *raka* i betydelsen 'kratta, skrapa, göra huden slät' som i sin tur »sannolikt» har en gemensam rot med adjektivet *rak* (SAOB R 153).

Torrage (*torraga*) påminner om ordet *torraka* (*torrake*, *torrak*). I ordsamlingar hittar man ordet ofta tillsammans med beläggen på *torraka*. Efterleden *rage* (*raga*) har betydelsen 'lång, smal trädstam, [...]' (SAOB R 113). Men förleden *torr* tycks också i detta fall vara överflödigt eftersom efterleden *rage* (*raga*) även kan betyda '[...] förtorkat (högt och smalt) träd; [...]' torrt eller tvinande träd' (SAOB R 113).

Substantivet *rage* (*raga*) förefaller vara identiskt med norskans *rage* 'høi smal ting, oppløpen kar' med belägg från Hallingdal, Nordfjord, Rogaland, och 'høi utildannet staur' med belägg från Sogn (Torp 1919: 509) och kan då betraktas som ett nordiskt arvord. Substantivet *rage* (*raga*) anses gå tillbaka på verbet *ragen* 'vara styv, skjuta eller stå upp (i luften) skjuta fram' i medelhögtyskan (SAOB R 110). Enligt ovan anses *rake* (*raka*) i *torraka* (*torrake*, *torrak*) 'torr tall eller gran på rot' via omvägar vara avledning till adjektivet *rak*. Den avgörande frågan för släktskapet mellan substantiven *torraka* (*torrake*, *torrak*) och *torrage* (*torraga*) är om det existerar ett samband mellan adjektivet *rak* och verbet *ragen* 'vara styv, skjuta fram [...]'. Något sådant samband kan knappast betygas (se t.ex. Falk & Torp 1960: 871).

Sammanfattningsvis kan man konstatera att orden *torraka* (*torrake*, *torrak*) och *torrage* (*torraga*) har följande egenskaper: Förleden *torr* har en karaktär av ett onödigt tillägg då orden *rake* (*raka*) och *rage* (*raga*) redan beskriver något som är torrt. Samtliga ord inom komplexet har i praktiken samma betydelse och bör då betraktas som synonymer. Etymologin hos efterleden *rake* (*raka*) leder via komplicerade vägar till adjektivet *rak*, medan etymologin hos efterleden *rage* (*raga*) baseras på verbet *ragen* 'vara styv, skjuta eller stå upp (i luften)'.
Något ord som skulle likna *torraka* eller *torrage* finns inte i norskan och i de norska dialekterna (INL). Orden förefaller också vara okända i danskan. Åtminstone har Palmgren & Hartmann (1954: 482, 867) tolkat *tor`raka* och *tor`rake* som synonymer till *ra`ka* och översatt *ra`ka* som 'udgaet Træ, tørt Træ, Træ, som staar paa Stubben'. Något *torrage* (*torraga*) känner ordboken inte till. Det betyder att svenskan är det enda nordiska språk som har *torraka* (*torrake*, *torrak*) och *torrage* (*torraga*) i sitt ordförråd.

Torraka (*torrake*, *torrak*) har ursprungligen varit bygdemålsfärgat. Enligt svenska dialektordböcker förekommer ordet åtminstone inom följande landskap: Ångermanland (Söderström 1994: 368), Medelpad (Hellbom 1980: 347), Värmland (Warmland 1998: 288). *Torrage* (*torraga*) är däremot dokumenterat endast i SOFI:s norrländska samlingar.

Ordet *torraka* 'torr tall eller på gran på rot' och dess variant *torrake* har antagits i *Svenska Akademiens ordlista* fr.o.m. den tionde upplagan 1973 (SAOL 10: 541, alfabetiserat som *torr-raka*). Ordet infördes under en period då man gallrade ord från SAOL (se SAOL 11: 6). Gallringen omfattade emellertid inte det nyss antagna ordet *torraka* (*torrake*). Redaktionen torde då ha betraktat ordet som hög grad levande. Fr.o.m. med elfte upplagan 1986 har SAOL justerat betydelsen till 'torrt träd på rot'. Det är också värt att notera att fr.o.m. den tolfte upplagan har SAOL endast angett formen *torraka* (alfabetiserad så).

Ordet *torraka* 'torr tall eller gran på rot' finns också i flera andra ordböcker som publicerats under de senaste åren, t.ex. i *Stora svensk-finska ordboken* från 1987 (IRS: 588), i *Prismas svenska ordbok* från 2003 (PSO: 1196) och i *Norstedts svenska ordbok* från 2004 (NSO: 1258).

Att *torraka* har rotat sig i rikssvenskan kan bero på ökat naturintresse. Den slutsatsen kan man dra t.ex. från Googles bildsökning där man i skrivande stund (september 2006) får fram cirka c:a 50 bilder av olika slags förtorkade träd med benämningen *torraka*. Ordet har också goda möjligheter att vinna ny terräng. Torrakor (torrfuror och torrgranar) är utmärkta som ved (se Ryd 2005: 127ff resp.164ff). Under den naturliga förtorkningsprocessen, som brukar ta 10–15 år, ökar produktionen av kåda. Kådan ökar träets resistens mot rötsvampar vilket gör att träet inte murknar. Torrakor är följaktligen eftertraktade som byggmaterial. På grund av deras exklusivitet har man försökt utveckla metoder för en artificiell förtorkning av tallar på rot (Davner 1993). Att sätta igång den naturliga förtorkningsprocessen har emellertid visat sig vara svårt (Viklund 1999).

I denna studie av komplexet *torrage* (*torraga*), *torraka* (*torrake*, *torrak*) presenterar jag iakttagelser som stödjer idén om att komplexet – som jag redan föreslagit – består av två etymologiskt skilda ord. Dessutom finns det omständigheter som pekar på att *torraka* (*torrake*, *torrak*) är ett lånord från finskan och följaktligen inte kan vara avlett från det etymologiskt komplicerade verbet *raka* 'rusa, räna, fara o.d.'

2 Källor och material

Beläggen på *raga* (*rage*), *rake* (*raka*), *torrage* (*torraga*), *torraka* (*torrake*, *torrak*) har hämtats från ULMA:s och OSD:s samlingar i SOFI. I undersökningen har inte tagits hänsyn till växlingen *a~e* i ändelsen; variationen har markerats med ett snedstreck: *torraka/e*. Ändelsebortfallet har markerats med parenteser: *torrak(a/e)*.

De ortnamn där någon form av *torraka* eller *torrage* ingår har hämtats från Lantmäteriverkets ortnamnsdatabas (LMV). De belägg som enbart uppvisat varierande stavning har betraktats som dubletter och gallrats ut från underlaget.

Uppgifterna om det finska verbet *torrottaa* och dess nominala motsvarigheter *torrakka*, *torrake* och *torrakko* har hämtats från dialektarkivet i Helsingfors (KOTUS). Ibland har *torrake* till synes godtyckligt förlängts till *torrakes*. Förlängningen har KOTUS i regel indikerat med parenteser *torrake(s)*. I studien har jag inte tagit hänsyn till förlängningen utan

har använt formen *torrake* genomgående. Några finländska ortnamn på *torrakka*, *torrake* och *torrakko* har jag inte hittat.

Appellativbeläggen avser socknar, ortnamnsbeläggen kommuner. Symbolerna har placerats så nära den avsedda orten som det med hänsyn till skalan och symbolernas storlek har varit möjligt. Distributionen av *torrottaa*, *torrakka*, *torrakko* och *torrake(s)* med avseende på de finska socknarna har angetts i Bilagan.

3 Rage och rake

Beläggsorterna för *rage/a* är markerade på Fig. 1. Man observerar att ordet är belagt i både i norr och söder. Betydelsemässigt kan det delas in i tre grupper:

I Småland och Blekinge avser ordet främst en käpp eller ett spö. I Skåne används ordet främst om en lång och mager kvinna. Den kan då vara frågan om en metafor som utvecklats från betydelsen 'käpp, spö'.

I Ångermanland, Västerbotten, Norrbotten och Lappland avser ordet både ett förtorkat och ett icke-förtorkat träd. Det överensstämmer med Rietz (1962: 520) som från Västerbotten har anfört betydelserna: 1) lång och smal trädtelning och 2) lutande förtorkat smalt träd.

Inga belägg på *rage/a* har upptecknats i Mellansverige med undantag för Råda (Värmland) där ordet förekommer i betydelsen 'kluvet gärdslé'. *Raga* avser då av allt döma stänger av trä för stängsel. Betydelsen ligger inte långt från den småländska betydelsen 'käpp, spö'.

Ordet *rake/a* 'torrt träd på rot' har upptecknats i Medelpad (Njurunda, Selånger) och Värmland (Dalby). Enligt SAOB (R 167) har det i synnerhet förr även kunnat betyda 'slana, stång'. Frasen *i synnerhet förr* antyder att betydelsen 'slana, stång' kan vara äldre än 'torrt träd på rot'.

4 Torrage

Torrage/e 'torrt träd på rot' är belagt i Västerbotten, Norrbotten och Lappland. Därtill finns två belägg från Ångermanland (se Fig. 2). I dessa landskap har även upptecknats *rage/a* som enligt ovan har två betydelser: 1) lång och smal trädtelning och 2) lutande förtorkat smalt träd. Det ligger närmast till hands att tolka den mera neutrala betydelsen 'lång och smal trädtelning', som även upptecknats i Högby (Småland) och Ronneby (Blekinge), som den

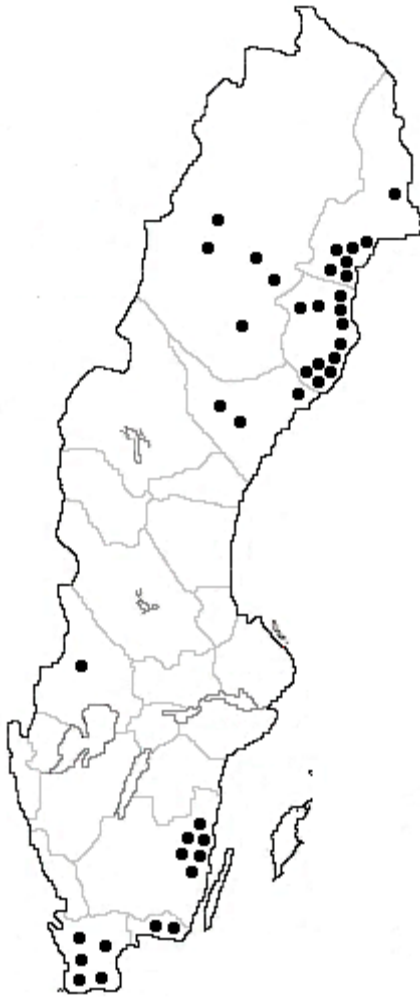

Fig. 1. Förekomsten av ordet *rage/a*. (Beläggen från SOFI.)

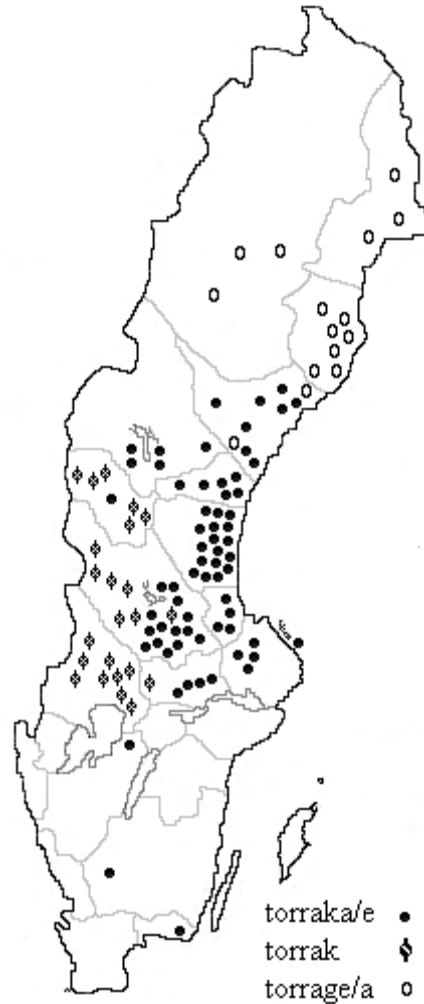

Fig. 2. Förekomsten av orden *torraka/e*, *torrak* och *torrage/a*. (Beläggen från SOFI.)

ursprungliga. *Torrage/a* 'på rot stående, torrt träd' kan då vara en sammansättning där man kombinerat adjektivet *torr* med substantivet *rage/a* 'lång och smal trädtelning'. Det innebär att *rage/a* i betydelsen 'lutande förtorkat smalt träd' kan vara en ellips av *torrage/a* där efterleden övertagit det sammansatta ordets betydelse. Det handlar då om en ellips av samma typ som *buss* av *omnibuss*, *plan* av *flygplan*, *cello* av *violoncell* m.m. (exemplen från Liljestränd 1993: 92).

5 *Torraka*

Beläggsorterna för ordet *torraka/e* 'torrt träd på rot' framgår av Fig. 2. I Värmland, västra Dalarna och Härjedalen förekommer ordet oftast i form av *torrak*. Ordet har ibland också tilläggsbetydelsen 'lång, mager person' eller 'magert djur' vilka betydelser sannolikt är metaforer.

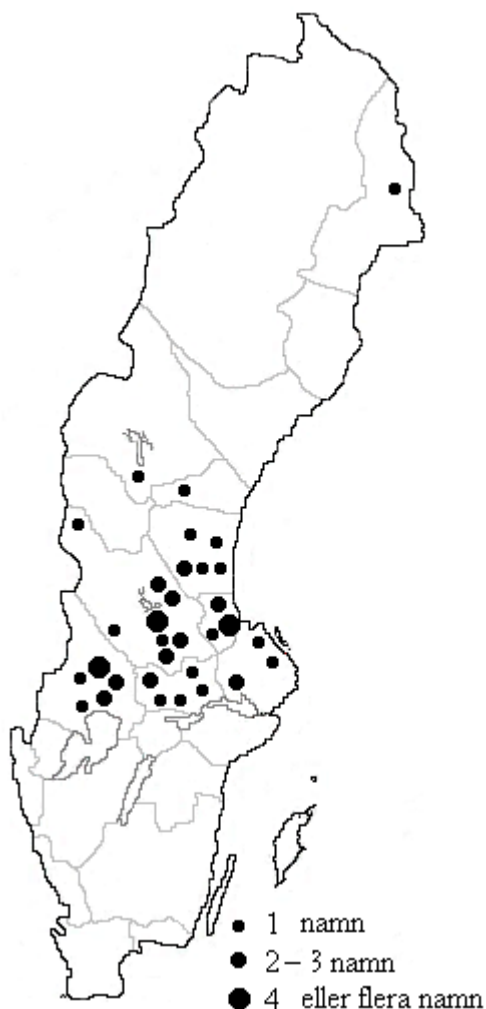

Fig. 3 Förekomsten av ortnamn på *torrak(a/e)*. (Beläggen från LMV.)

Som ovan framgått kan betydelsen 'torrt träd på rot' hos efterleden *raka/e* vara yngre än betydelsen 'slana, stång'. *Rake/a* i betydelsen 'torrt träd på rot' kan då vara en ellips av *torraka/e* där *tor(r)*, som uppfattats som en förled, strukits och återstoden övertagit ordets betydelse (jfr *rage* ovan).

Som Fig. 2 visar har *torrak(a/e)* och *torrage/a* olika spridningsområden med en viss överlappning i Ångermanland. Det är då möjligt att det vanligare ordet *torraka/e*, analyserat som *torr + rake/a*, har fungerat som mall för bildandet av sammansättningen *torrage/a*.

6 *Torraka* i ortnamn

Som förled i ortnamn har ordet med några få undantag formen *torrak*. De vanligaste ortnamnen är *Torrakmyren/an*, *Torrakberget* och *Torrakmossen*. Dessa tre ortnamn motsvarar 31,5 %, 23,3 % resp. 8,2 % av förekomsterna och utgör då 63,0 % av de namn där ordet *torrak(a/e)* ingår. Det enda ortnamn på *torrage/a* som finns registrerat i LMV är *Torrageamyran* i lappländska Sorsele.

Fig. 3 visar att ortnamnen finns i södra Norrland och Mellansverige omfattande landskapen Hälsingland, Gästrikland, norra Uppland, södra Dalarna, Västmanland och östra Värmland. Ett enstaka ortnamn har upptecknats i nordvästra Dalarna, Medelpad, Jämtland och Norrbotten. Området omfattar således de centrala delarna av det område där ordet *torrak(a/e)* har upptecknats (Fig. 3 vs 2). Man kan då förmoda att ortnamnen betecknar det område där användningen ordet *torrak(a/e)* har varit mest frekvent.

7 *Torrake, torrakka och torrakko* i finskan

Som framgått ovan saknas *torrak(a/e)* 'torrt träd på rot' och liknande ord i norskan och danskan, likaså i finlandssvenskan (Vendell 1904–1907, Wessman 1925–32). I den äldre finska etymologiska ordboken, SKES; hittar man däremot orden *torrake, torrakka, torrakko* med betydelserna 'smalt, ensamstående träd', 'stav', 'lång käpp', 'bössa med en lång pipa', 'slädens sidostolpe' (SKES 5: s.v. *törö* s. 1508). Ordningen av de angivna betydelserna antyder att SKES har betraktat betydelsen 'smalt, ensamstående träd' som den ursprungliga.

De finska orden är nominala motsvarigheter till det deskriptiva verbet *torrottaa* 'stå [rakt] upp/ut' (SKES a.st.). Ord på *-akka* är närmast knutna till ett verb medan ord på *-ake, -akko* i sin tur är avledningar till ord på *-akka* (se Hakulinen 1979: 197, 207f). I den finska dialektordboken, SMS, kan man identifiera flera liknande deskriptiva ordpar (deskriptivt verb på *-ottaa* med nominal motsvarighet på *-akka*): *hoilottaa~hoilakka* (om hög fart), *kalottaa~kalakka* (om hög röst), *kipottaa~kipakka* (om snabba steg), *kimmottaa~kimmakka* (om gäll röst), *kiuroottaa~kiurakka* (om krokighet) m.fl. Motsvarigheter på *-äkkä* till verb på *-öttää*, som t.ex. *hömpöttää~hömpäkkä* (om slarvighet), hör också till denna typ eftersom variation mellan *o* och *ö* är vanlig i deskriptiva ord (se Saukkonen 1962: 343). Verbet *törröttää* är i själva verket den standardfinska formen för verbet *torrottaa*. Formerna *torrakko, torrake* och *torrakka* representerar 65,0 %, 21,7 % resp. 13,3 % av beläggen. De på beläggkorten angivna betydelserna är i frekvensordningen 'slädens sidostolpe', 'bössa', 'stav, käpp', 'gren, ris', 'träd'. Det bör uppmärksammas att ursprungsbetydelsen 'träd' (se ovan) är då den minst frekventa.

Enligt aktuella finska dialektordböcker förekommer *torrake* i södra Österbotten (Karhu 2001), *torrakka* i savolaxiskan (Eskelinen 1985) och *torrakko* i den österbottniska dialekten i Uleåborg (Ukkola 2001). Orden *torrottaa, torrakka* och *torrakko* finns som uppslagsord också i ordboken över modern finska, NSS. Överraskande nog omnämns endast verbet *torrottaa* i den nya finska etymologiska ordboken (se SSA 3: 313 med hänvisning till *toro*). Enligt ordboken förekommer verbet *torrottaa* främst in norra Savolax.

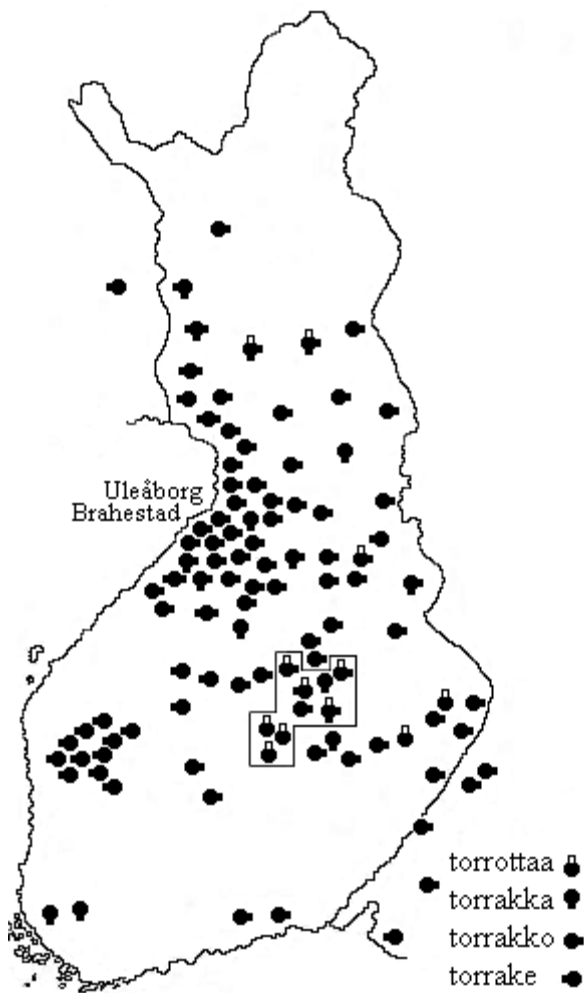

Fig. 4. Förekomsten av verbet *torrottaa* och dess nominala motsvarigheter *torrakka*, *torrakko* och *torrake*. Det centrala förekomstområdet är inramat. Förekomsterna med avseende på socknarna har angetts i Bilagan. (Beläggen från KOTUS.)

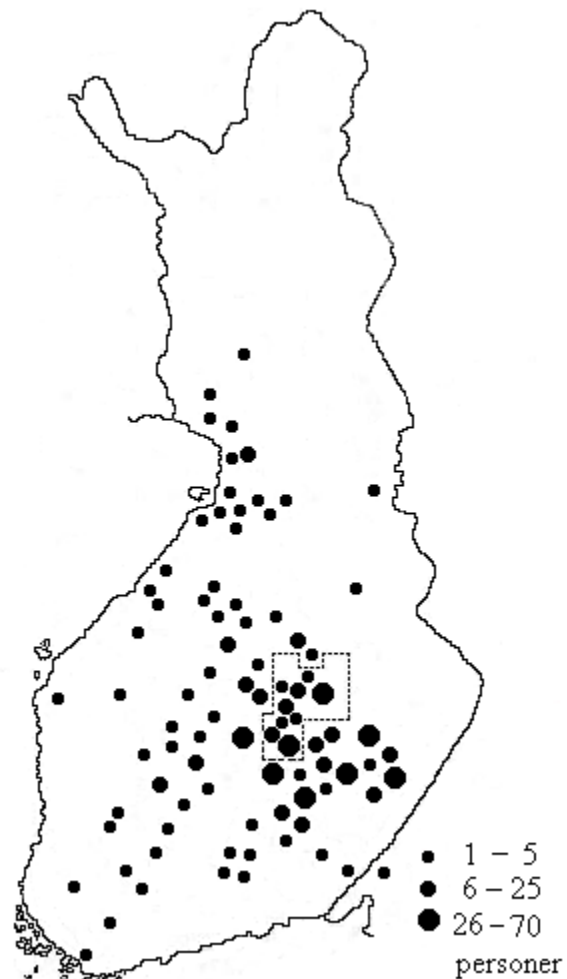

Fig. 5. Överflyttarnas avfärdsorter 1575–1670. Antalet personer är en minimisiffra (avser närmast hushåll). Kartan är baserad på Saloheimo 995: 38. Den streckade linjen inramar området enligt Fig. 4.

Beläggen på verbet *torrottaa* och dess nominala motsvarigheter *torrakka*, *torrake* och *torrakko* är markerade på Fig. 4. Distributionen av orden med avseende på socknarna har angetts i Bilagan. Kartbilden bekräftar och kompletterar det som de lexikala källorna vittnar om. Orden *torrottaa*, *torrakka* och *torrakko* förekommer i Savolax, mellersta Österbotten och södra Lappland inklusive Tornedalen. Flest förekomster av *torrake(s)* finns i södra Österbotten. I kartbilden kan man också identifiera kärnområdet för komplexet där både verbet *torrottaa* och dess tre nominala motsvarigheter har upptecknats.

Orden *torrakka*, *torrake* och *torrakko* är alltså välförankrade i finska språket. Det förefaller därför vara helt uteslutet att de skulle ha lånats från svenskan till finskan.

8 *Torrakkas* väg över Bottniska viken

Eftersom svenskans *torraka*, *torrake* och *torrak* till form och betydelse ligger mycket nära finskans *torrakka*, *torrake* och *torrakko* är det möjligt att dessa ord är lån från finskan. I så fall kan orden härstamma från inflyttare från den finska rikshalvan.

Det skulle betyda att *torraka* inte kan ha samma rot som verbet *raka* 'rusa, ränna, fara o.d.' (se Inledningen). Analysen av *torraka* som *torr* + *raka* skulle då vara resultat av en folketymologisk tolkning av ordet. En sådan tolkning är inte något exceptionellt: *Följetång* har inget med *följa* och *tång* att göra utan har sin grund i franskans *feuille* blad (Josefsson 2005: 161), *lövkoja* har inget med *löv* och *koja* att göra utan är en omtolkning av tyskans *Levkoie*, ytterst av grekiskt ursprung, *hängmatta* är ett översättningslån från holländskans *hangmat* som i sin tur är en omtolkning av franskans *hamac*, det svenskt klingande ordet *kullerbytta* kommer från franskans *culbute* (exemplen från Edlund & Hene 1992: 114).

8.1 Den historiska miljön

Den följande genomgången av finnarnas bosättningshistoria baseras i huvudsak på Tarkiainen (1990: 133–201) och *Norrländsk uppslagsbok* (NU 1: 261–266). På grund av översiktligheten har jag gett inga exakta referenser till de enskilda uppgifterna.

Finnar har flyttat till väst över Bottniska viken sedan urminnes tider. Det har då mest rört sig om västfinnar som flyttat dels till Uppland och andra jordbruksbygder framför allt i Mellansverige, dels till bergsbruken i Dalarna. Inflyttningen blev intensivare under första hälften av 1600-talet. En betydande del av dessa bosättare kom från Savolax i sydöstra Finland.

Savolaxarna var specialister på svedjebruk. De svedjade huvudsakligen för odling av rovor och råg. Den äldre sorten av råg grodde endast i lövskogsaska. I slutet av medeltiden fick savolaxare tillgång till en ny rågsort (tov- eller svedjeråg) som grodde bäst i barrskogsaska. Under gynnsamma förhållanden kunde korntalet i svedjan bli så högt som 30–40, medan korntalet i vanligt åkerbruk stannade vid 5–6.

Sökandet efter nya svedjemarker i den finska rikshalvan ledde till en expansion av det savolaxiska bosättningsområdet främst åt norr och nordväst. (I väst bodde tavastlänningar som inte ville ha savolaxare i sina jaktmarker.) En ytterligare drivkraft bakom den savolaxiska expansionen var trötthet på ständiga skärmytslingar med karelare och ryssar och

underhållskrav för svenska soldater som fanns i trakten när skärmytslingar kulminerade i regelrätta krig.

Den savolaxiska expansionen nådde sin kulmen i slutet av 1500-talet. Då började det bli ont om lämpliga skogar och livet hade också blivit otryggare pga. vissa politiska händelser. Man började då sondera möjligheter till bosättning på andra sidan av Bottniska viken.

En stor bosättningsvåg sattes i gång år 1600. De finska nybyggarna fick sitt första fotfäste vid kusten i Gästrikland där Ockelbo blev ett betydande centrum för en fortsatt spridning norrut och mot sydväst. På den norrländska kusten uppstod en motsvarande inkörsport i sydligaste Ångermanland, varifrån nybyggare spred sig främst söderut. Trots att flyttningsströmmen i Ångermanland gick söderut är det värt att notera att 2/3 av de ångermanländska socknarna ändå bär spår av finsk bosättning. Inga finska nybyggen etablerades däremot i Västerbotten.

Bristen på svedjeskogar ledde till att förvaltningen i mitten av 1600-talet började reglera svedjebuket. Finnarna i Hälsingland, Gästrikland och Dalarna övergick till stationärt åkerbruk och assimilerades med den svenska befolkningsgruppen. Den finska särarten bevarades längst i Värmland. Nybyggarna i Mellansverige kallades *skogsfinnar* och deras bosättningsområden blev kända som *finnskogar*.

Utflyttningsorterna för de finnar som under den aktuella perioden flyttade till den svenska rikshalvan är markerade på Fig. 5. Det visar sig att familjerna härstammade från trakter där man upptecknat verbet *torrottaa* och dess tre nominala motsvarigheter *torrakka*, *torrakko* och *torrake* (jfr Fig. 5 och 4). Inflyttarna bör då ha haft dessa ord i sitt ordförråd.

8.2 Lånet av *torrakka* till svenskan

Fig. 6 visar de finska nybyggena i Sverige från c:a 1600 till 1640 – dvs. några årtionden innan och några år efter det att ordet *torrak(a/e)* första gången påträffas i ett svenskt dokument (se nedan). När man studerar kartan, bör man komma ihåg att bosättningarna etablerades från två håll: dels från Ångermanland söderut och dels från Gästrikland norrut och i riktning mot sydväst. Området för bosättningarna sammanfaller i stort sett med spridningsområdet för ordet *torrak(a/e)* (Fig. 2).

Som redan kommit fram baserades den finska inflyttningen på möjligheten att idka svedjebruk i barrskogar. I beredning av svedjan fälldes träden, stammarna avbarkades och torkades liggande. I våtare områden var svedjebrukarna tvungna att dränera marken. För detta

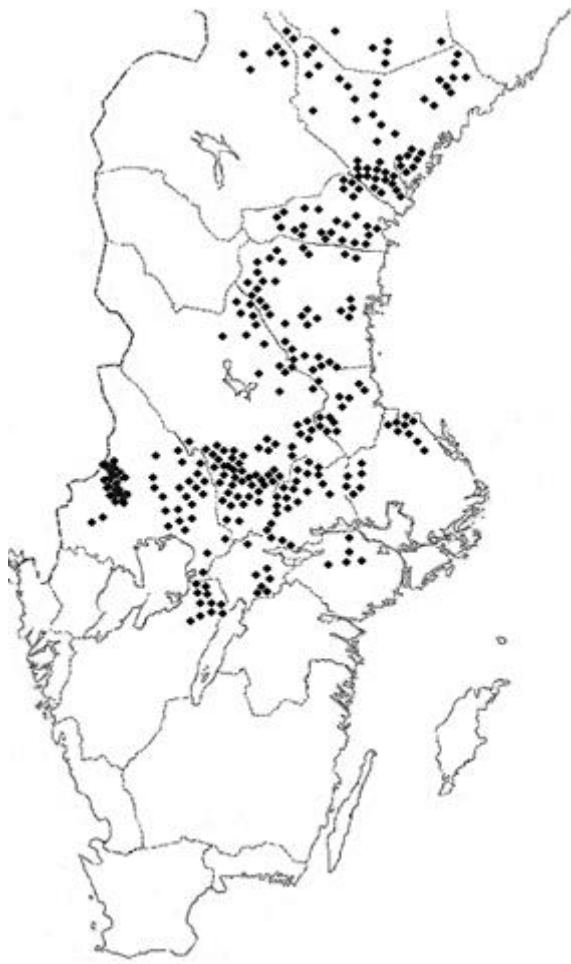

Fig. 6. De finska nybyggena c:a 1600–1640. Uppgifterna för Mellansverige enligt Broberg (1988: 154), för Norrland enligt NU (1: 260).

ändamål avbarkades träden på rot och avdunstning genom de avbarkade stammarna torkade jorden (Broberg 1988: 31, 37f). De finska nybyggarna bör i dessa områden ha producerat en större mängd av förtorkade träd på rot.

När ordet *torrakka* (*torrake*, *torrakko*) lånades in i svenskan, kan ordet först ha avsett förtorkade träd i svedjan för att senare komma att avse förtorkade träd på rot i orörda skogar.

Det tidigaste belägget på ordet *torrak(a/e)* finns i Rudebecks minnesanteckningar skrivna i Västmanland 1632 (SAOB T 2122–2123). I dessa anteckningar förekommer ordet i pluralis *torrakar* och avser av allt att döma trädstammar som Rudebeck köpt till virke eller ved. Tidpunkten överensstämmer med idén om inlånet.

Som redan omnämnts i Inledningen anses *raka/e* i *torraka/e* ha samma rot som verbet *raka* 'rusa, ränna, fara [...]'. Så anses vara fallet särskilt då verbet har använts i specialbetydelsen 'hastigt växa upp och bli lång'. Det första belägget på *raka* i den omnämnda specialbetydelsen är från 1808 (Hellquist 1966: 812). I SAOB:s källor härrör första belägget på 'raka i höjden' från 1807 och på 'raka i vädret' från 1935 (SAOB R 165). Dessa *raka*-belägg är cirka 170 år yngre än det äldsta belägget på *torrak(a/e)*. En avledning

till ett verb kan knappast vara äldre än själva verbet. En lösning till dilemmat kunde vara att 'hastigt växa upp och bliva lång' är en tilläggsbetydelse till verbet *raka* 'rusa, ränna, fara', som uppstått genom den folketymologiska tolkningen av *torraka* som *torr* + *raka*.

8.3 *Torraka* utanför de finska nybyggena

Hittills har vi endast letat efter de orter där orden *torrakka* (*torrake* *torrakko*) kan ha överförts från finskan till svenskan i nära anslutning till svedjebruk. Men ett lånat ord får sitt eget liv. Det sprids vidare när dess användare byter bostadsort. En del av beläggen på *torrak(a/e)* bör då vara resultat av en sådan sekundär spridning under 300 år.

Det finns områden där förekomsten av *torrak(a/e)* inte sammanfaller med utbredningen av finska nybyggen. Dessa områden är Härjedalen och Jämtland. Därtill kommer enstaka belägg på *torraka* i Torhamn (Blekinge) och Angelstad (Småland).

8.3.1 Jämtland och Härjedalen

Den industriella revolutionen i England och på den europeiska kontinenten skapade en stor efterfråga på trävaror. En tyngdpunkt i den svenska trävaruexporten före mitten av 1800-talet fanns i Värmland. Allt eftersom sågverksindustrin växte, ökade behovet av skogsråvara kraftigt. De gamla skogsområdena kunde inte ensamma svara på den ökade efterfrågan. En orsak var att de värmländska skogarna i stor utsträckning var skövlade. Sågverksägarna började då vända sig mot norra Sverige vars skogar dittills utnyttjats i förhållandevis liten grad. Timmergränsen började flytta sig norrut. I mitten av 1870-talet hade Västernorrland blivit det största sågverkslänet, tätt följt av Gävleborg. Till Norrland sökte sig årligen ett stort antal arbetskraftsvandrare. De kom från Värmland, Dalarna och Finland. Timret från de huggna skogarna transporterades sedan längs floder till sågverken vid kusten. (Sammanfattning av Björklund 1998: 11–19.)

Det är möjligt att *torrak(a/e)* har kommit till Härjedalen och Jämtland med skogshuggare från Värmland och Dalarna. Lokalbefolkningen har knappast betraktat ordet *torrak(a/e)* som genuint jämtländskt eftersom det inte har tagits med i den jämtländska ordboken (se Oscarsson 2002). Det stödjer tanken på att ordets förekomst i Jämtland är resultat av en tämligen sen spridning.

8.3.2 Blekinge

En av de sydliga förekomsterna av *torraka* finns i Torhamn (Östra härad, Blekinge). Ordet har där upptecknats i betydelsen 'visset och torrt träd'. Det bör uppmärksammas att ordformen *torraka* i Blekinge ter sig som udda då den förekommer tillsammans med *rage* (se Fig. 1). Ordet kan ha kommit till Blekinge med de båtsmän som rekryterades från den norrländska kusten när man efter det skånska kriget 1675–1679 omorganiserade den svenska flottan (se Lejdeby 1996). Men båtsmän rekryterades också från Finland (Tarkiainen 1990: 112 ff). De båtsmän som kom från trakterna kring Brahestad och Uleåborg anges ha varit finskspråkiga (Lejdeby 1995).

Kontakterna mellan Österbotten och Blekinge ledde till att finnarna lånade en hel del sydsvenska kulturformer. Tarkiainen (1990: 117) nämner bl.a. Karlebynejdens täcken med påsydda broderier, Lappjärvitraktens typ av öppen spis och inflytelserna från Blekinge på den österbottniska folkmusiken.

Finnarna har i sin tur lämnat spår efter sig i Blekinge. Man förmodar att fattigstocken *Gubben Rosenbom* utanför Amiralitetskyrkan i Karlskrona har österbottniska anor (Tarkiainen 1990: 117f). Det enda området på den finska kusten där *torrakka* (*torrake*, *torrakko*) har upptecknats finns vid Bottenviken (Fig. 4). Eftersom båtsmän rekryterades från Brahestad och Uleåborg, som ju ligger just där, kan ordet *torraka* 'visset och torrt träd' vara ytterligare ett minne efter de finnar som en gång bott i Blekinge.

8.3.3 Småland och Skåne

Man kan anta att förekomsten av ordet *torraka* i Småland och Skåne representerar ordets vidare spridning från Blekinge. I Småland (Angelstad, Sunnerbo härad) har ordet upptecknats med betydelsen 'torrförna [...]'. *Fornalförna* avser vanligen på marken kvarvarande vissna rester av örter, i synnerhet gräs, från föregående år; (sedan förra året kvarstående) grässtubb (SAOB F 1165). Enligt uppgifter i DAL betyder verben *förna* (= *fyrna*) och *fyrnas* i den lokala småländska dialekten 'vissna' (Götteryd) resp. 'om träd: vissna, förtorka' (Pjätteryd, Hallaryd, Lidhult, Traryd). Substantivet *förna* kan då syfta på något slags grövre träavfall.

Med all sannolikhet har ursprungsbetydelsen hos *torraka* då hamnat på glid. Så har skett också t.ex. i gällivarefinskan där betydelsen hos *torrake* är 'torr trädbit, sticka' (Winsa 1992: 81, 119). *Torrake* i Gällivare hamnar då någonstans mittemellan 'torrförna' och 'torrt

träd på rot'. Det betyder att *torraka* 'torrförna' i Angelstad kan representera en ytterlighet i en kedja av betydelseglidningar.

Ett sent belägg finns i en ordbok över Oxie härads folkmål i Skåne (Persson 2005: 875). I ordboken har ordet återgetts som *torr/rage* 'torraka, dött träd' och försetts med språkexemplet »Torrage di e bra ti o jorre spinkebränne å» ('torrakor är bra att göra tändved av'). I skånska dialekter har kort *k* efter vokal övergått till *g* (se Pamp 1978: 40). Det rör sig då egentligen om ordet *torraka*. Enligt kompletterande uppgifter från Persson var ordet *torrage* i allmänt bruk före andra världskriget men har numera nästan helt försvunnit. (Belägget har inte markerats på Fig. 2.)

9 Sammanfattning och slutsatser

Flera indicier pekar på att *torraka* (*torrake*, *torrak*) 'torr tall eller gran på rot' eller mera allmänt 'torrt träd på rot' är ett lånord från finskan.

1) Något motsvarande ord finns inte i norskan eller danskan. I finskan finns komplexet *torrake*, *torrakka*, *torrakko* 'smalt, ensamstående träd', 'stav', 'lång käpp', 'bössa med en lång pipa', 'slädens sidostolpe'. *Torrakka* är en nominal motsvarighet till det deskriptiva verbet *torrottaa* 'stå [rakt] ut/upp' och *torrake* och *torrakko* är vidare avledningar till *torrakka*. Med avseende på både formen och betydelsen kan de finska orden i praktiken betraktas som identiska med svenskans *torraka*, *torrake* och *torrak*.

2) Uppteckningsarterna för *torraka* (*torrake*, *torrak*), och särskilt för de ortnamn där ordet ingår, ligger inom det område där finska nybyggen etablerades under första hälften av 1600-talet.

3) De finska nybyggarna kom från Savolax där *torrakka*, *torrake* och *torrakko* har upptecknats och bör då ha haft dessa ord i sitt ordförråd. Det tidigaste belägget på ordet i svenskan är från 1632. Tidpunkten sammanfaller med etablerandet av nybyggen. Belägget är från Västmanland. Landskapet ligger inom området för dessa nybyggen.

4) Förutsättningen för de finska nybyggena var möjligheten att idka svedjebruk. I denna odlingsform producerade man förtorkade barrträd för en senare bränning i svedjan. Vid behov avbarkades träden på rot och användes till dränering av marken. Enligt studien kan betydelsen hos *torrakka* (*torrake*, *torrakko*) vid inlånet ha övergått från 'smalt, ensamstående träd' till 'torrt tall eller gran liggande eller stående i svedjan' och att ordet senare har kommit att avse torra tallar och granar på rot i orörda skogar.

5) Beläggen på *torraka* (*torrake, torrak*) utanför området för de finska nybyggena representerar ordets sekundära spridning. Bland dessa områden utmärker sig Härjedalen och Jämtland dit ordet kan ha kommit med skogshuggare från Värmland och Dalarna, samt Blekinge dit ordet kan ha kommit med svenska båtsmän från den norrländska kusten. En annan möjlighet är att ordet har kommit till Blekinge direkt från den finska rikshalvan med båtsmän från Uleåborg och Brahestad.

Ordet *torrage* (*torraga*) är en sammansättning av adjektivet *torr* och substantivet *rage* (*raga*) 'lång och smal trädtelning'. Det har ingen etymologisk anknytning till *torraka* (*torrake, torrak*). I bildandet av sammansättningen *torrage* (*torraga*) kan *torraka* (*torrake, torrak*) ha fungerat som mall baserad på ordets folketymologiska tolkning som *torr + raka*.

10 *Torraka* 'kackerlacka'

Som redan omnämnts i Inledningen har *torraka* även betydelsen 'kackerlacka'. Ordet är lån från finskans *torakka* 'kackerlacka' (Benckert 1979: 70). Ordet finns i form av *torakán, torraka* och *torrakán* också i den svenska som talas i Finland (Bergroth 1928: 290, Stenmark 1983: 167). Ordet kan då ha lånats till rikssvenskan från finskan eller kommit till rikssvenskan via finlandssvenskan.

Hur som helst är *torraka* ett ord som kommit till svenskan längs en lång inlåningskedja. Det finska ordet baseras nämligen på ryskans *таракán* (*tarakan*). Ryskans *таракán* är i sin tur lån från kazántatariskan (Plöger 1973: 206). Det kazántatariska *tarakan* 'kackerlacka' baseras i sin tur på tjuvasjiskans *tar-aGan* med betydelsen 'Flüchtling' (Räsänen 1969: 463). (Kazántatariskan och tjuvasjiskan hör till turkspråken i Volga–Ural-gruppen, se Lombard 1990: 176.)

I svenskan avser *torraka* den orientaliska kackerlackan (*Blatta orientalis*). Ordet finns i *Ordbok öfver svenska språket* av Dalin (1960, 2: 555) som utkom 1850–1855. Ordet har däremot aldrig varit antaget i SAOL vars första upplaga kom ut 1874. Det betyder att ordet *torraka* 'kackerlacka' kan ha förlorat sin aktualitet i mitten av 1800-talet. Jag har letat efter en bekräftelse till det och har då fått fram följande uppgifter (*Blatta orientalis* enligt Bernström 1941, *Blatella germanica* enligt Huldén & Huldén 2003):

Den orientaliska kackerlackan kom på 1750-talet via Finland till Stockholm och via ostindiefararna till Göteborg. I början av 1800-talet dök även en annan art upp i de svenska

städerna, nämligen den tyska kackerlackan (*Blattella germanica*). Den var mindre och snabbare än den orientaliska arten.

Torrakan tycks i början ha försvarat sin ställning mot nykomlingen väl och var före 1850-talet den vanligaste kackerlackarten inomhus. Men under andra hälften av 1800-talet började den tyska kackerlackan bli vanligare än den orientaliska arten. Man vet inte orsaken till det. Minskandet av torrakor började vid tidpunkten då den bruna råttan (*Rattus norvegicus*), som kommit till Sverige på 1790-talet, började bli vanligare än den inhemska svarta råttan (*Rattus rattus*). Den bruna råttan åt helst kött, medan den svarta råttan helst åt vegetabilier. Man har spekulerat att minskningen av torrakor berodde på att den bruna råttan hämtade sina köttproteiner även från kackerlackor. Man kan då anta att den större och klumpigare torraka var den art som föll för råttans offer oftare än den mindre och vigare tyska kackerlackan. Den tyska kackerlackan fick då ett större utrymme för att föröka sig och ersatte så småningom den orientaliska arten helt.¹

Att ordet *torraka* finns med i Dalins ordbok år 1855 men saknas i SAOL år 1874 överensstämmer med de biologiska uppgifterna. *Torraka* bör till början av 1900-talet ha försvunnit från rikssvenskan helt då *Svensk–dansk–norsk ordbog* av Falbe–Hansen år 1912 endast känner till de finlandssvenska ordformerna *torrakan* och *torakán* (FHS: 378). *Torraka* 'orientalisk kackerlacka' har dock fortfarande ett eget uppslagsord i *Nationalencyklopedin* (NE 18: 347).

För att anknyta det biologiska resonemanget till lingvistikens kan man spekulera att det successiva försvinnandet av *torraka* 'kackerlacka' har underlättat spridningen av *torraka* 'torrtall eller gran på rot'. Det första *torraka* kan nämligen ha hållit det andra *torraka* i schack då man kan tänka sig att ett språk undviker antagandet av homonyma ord i lexikonet (se Hakulinen 1979: 304).

Sådana tendenser kan man eventuellt se i finskan. När den tyska kackerlackan trängde undan den orientaliska kackerlackan fortsatte man i riksspråket att kalla kackerlackan *torakka*. Så var fallet inte i östfinskan där den nya kackerlackan kallades *russakka* av ryskans *npycáкь* (*prusak* 'preussare') (SKES 4: 882).

Det kan hända att *torakka* överlevde i det finska riksspråket tack vare att man där inte använde något av orden *torrakka*, *torrakko*, *torrake* 'smalt, ensamstående träd m.fl.' medan man i dialekterna, där dessa ord var i användning, kanske aldrig hade använt det nästan

¹ Fast Huldén & Huldéns (2003) artikel är skriven utgående från de finska förhållandena, är dess uppgifter med avseende på försvinnandet av den orientaliska kackerlackan och framträdandet av den bruna råttan aktuella även för Sveriges del.

identiska ordet *torakka* om kackerlackan och uppfann då ordet *russakka* som en lämplig benämning för den nya kackerlackarten.²

För att till slut anknyta hela kapitlet till uppsatsens centrala tema är det anmärkningsvärt att både *torraka* 'kackerlacka' och *torraka* 'torr tall eller gran på rot' råkar vara lån från finskan.

Källor, litteratur och förkortningar

- Benckert, Karl–Axel, 1979: *100 finska ord i svenska språket*. Stockholm: Fyndia.
- Bergroth, Hugo, 1928: *Finlandssvenska*.Handledning till undvikande av provinsialismer i tal och skrift. Helsingfors: Författarens förlag.
- Bernström, John, 1941: Om den orientaliska kackerlackans, *Periplaneta orientalis* (Linné), första uppträdande i Sverige. I *Fauna och flora* 36 (1): 14–19.
- Björklund, Jörgen, 1998: *Norrland och den nordeuropeiska timmergränsen*. Skogs-exploatering och sågverksindustri 1850–1900. (Kulturens frontlinjer 10.) Umeå: Forskningsprogrammet *Kulturgräns norr*.
- Broberg, Richard, 1988: *Finsk invandring till mellersta Sverige*. En översikt från medeltiden till 1600-talets slut. (Svenska landsmål och svenskt folkliv B 68.)
- DAL = Institutet för språk och folkminnen. *Dialekt- och ortnamnsarkivet i Lund*.
- Dalin, A. F., 1964 [1850–1855]: *Ordbok öfver svenska språket*. Stockholm: Norstedt.
- Davner, Lars, 1993: Torrflura ger fem gånger mer. [Intervju med jägarmästare Eva Ståhl]. I *Skogen* 9: 18–20.
- Edlund, Lars–Erik & Hene, Birgitta, 1992: *Lånord i svenskan*. Om språkförändringar i tid och rum. Höganäs: Wiken.
- Eskelinen, Unto, 1985: *Kieljkiärylöetä*. Savolainen sanakirja. Kuopio: Kustannuskiila.
- Falk, H. S. & Alf Torp, 1960 [1911]: *Norwegisch–dänisches etymologisches Wörterbuch* 2. 2 uppl. Oslo och Bergen: Universitetsforlaget.
- FHS = Ida Falbe–Hansen, 1912: *Svensk – dansk–norsk ordbog*. Kjøbenhavn – Kristiania: Gyldendal – Nordisk forlag.
- Hakulinen, Lauri, 1979: *Suomen kielen rakenne ja kehitys*. 4 uppl. Helsinki: Otava.
- Hellbom, Algot, 1980: *Ordbok över Njurundamålet*. (Acta Universitatis umensis 27.)
- Hellquist, Elof, 1966 [1948]: *Svensk etymologisk ordbok* 2. Nytryck. Lund: Gleerup.
- Huldén, Lena & Larry Huldén, 2003: Den orientaliska och den tyska kackerlackans ankomst till Finland. I *Entomologisk tidskrift* 124: 201–207.
- INL = *Institutt for lingvistiske og nordiske studier*. Universitetet i Oslo. Epostbrev från Lars S. Vikør, 5.12. 2002 samt *Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap*. Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet. Trondheim. Epostbrev från Tor Erik Jenstad, 6.12. 2002 och 21.1. 2004.
- IRS = *Iso ruotsalais–suomalainen sanakirja/Stora svensk–finska ordboken* 3. 1987. (SKS:n toimituksia 358.) Helsinki: SKS.
- Josefsson, Gunlög, 2005: *Ord*. Lund: Studentlitteratur.
- Karhu, Kerttu, 2001: *Eheroon, taharoon*. Etelä–Pohjanmaan murteen sanakirja. Porvoo: WSOY.

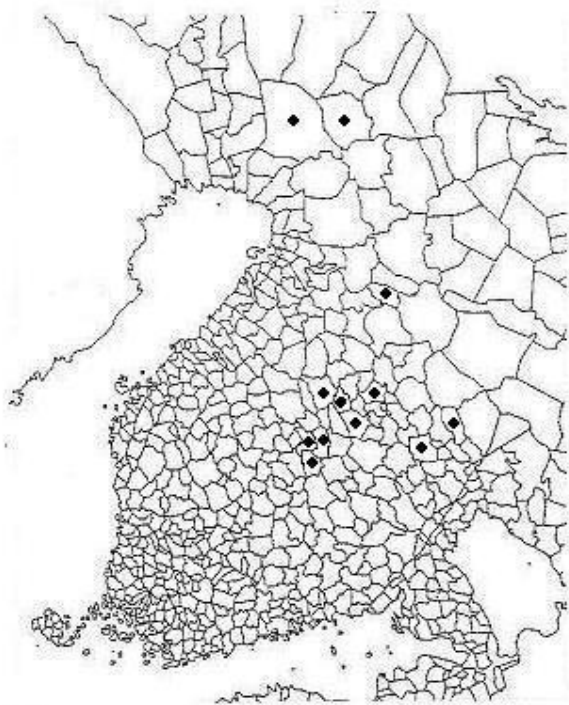
² Ordet *russakka* har upptecknats i Savolax, Karelen, Kajanaland, mellersta och norra Österbotten, södra Lappland, Tornedalen med sporadiska förekomster i Tavastland och Mellersta Finland (SKES 4: 882). Dessa landskap omfattar de områden där ordet *torrakka* (*torrake*, *torrakko*) har varit i användning (se Fig. 4).

- KOTUS = *Forskningscentralen för de inhemska språken*. Helsingfors. Finska avdelningen, Suomen murteiden sana-arkisto.
- Lejdeby, Mikael, 1996: 1600-talets båtsmän och förflyttningen av flottan till Karlskrona. I *Släktforskarnas årsbok '96*: 33–44. Stockholm/Göteborg: Sveriges släktforskarförbund.
- 1995, Förflyttningen av finska båtsmän till Karlskrona år 1680–82. I *BGF-nytt/Släkteken* 1. [Referat i adressen www.blekingesf.se/batreg/bmlank-filer/adeb00014.html]
- Liljestrand, Birger, 1993: *Så bildas orden*. Handbok i ordbildning. 2 uppl. Lund: Studentlitteratur.
- LMV = Lantmäteriverket. [<http://www2.lantmateriet.se/ksos/index.html> (maj 2007)]
- Lombard, Alf, 1990: *Språken på vår jord*. Stockholm: Symposion.
- NE = *Nationalencyklopedin* 18. 1995. Höganäs: Bra Böcker.
- NEO = *Nationalencyklopedins ordbok*. 2004 [1995–96]. Nytryck. Höganäs: Bra Böcker.
- NSO = *Norstedts svenska ordbok*. 2004. Stockholm: Norstedt.
- NSS = *Nykysuomen sanakirja* 1–7. 1980. 7 uppl. SKS.
- NU = *Norrländsk uppslagsbok* 1. 1993. Höganäs: Bra Böcker.
- Oscarsson, Bo, 2002: *Orlboka*. Ordbok över janskan. 2 uppl. Östersund: Jengel.
- OSD = Ordbok över Sveriges dialekters samlingar (i SOFI).
- Palmgren Munch–Petersen, Valfrid & Ellen Hartmann, 1954: *Svensk–dansk ordbog*. København: Gyldendal–Nordisk forlag.
- Pamp, Bengt, 1978: *Svenska dialekter*. Stockholm: Natur och kultur.
- Persson, Bert, 2005: *Ordbok över Oxie härads folkhäl med fokus på de kustnära socknarna*. Bunkeflostrand: Nu och då.
- Plöger, Angela, 1973: *Die russischen Lehnwörter der finnischen Schriftsprache*. Wiesbaden: Harrassowitz.
- PSO = *Prismas svenska ordbok*. 2003. Stockholm: Prisma.
- Rietz, Johan, Ernst, 1962 [1862–1867]: *Svenskt dialektlexikon*. Ordbok öfver svenska allmogespråket. Lund: Gleerup.
- Ryd, Yngve, 2005: *Eld*. Flammor och glöd – samisk eldkonst. Stockholm: Natur och Kultur.
- Räsänen, Martti, 1969: *Versuch eines etymologischen Wörterbuchs der Türk Sprachen*. (Lexica societatis fenno–ugricae 17:1.) Helsinki: Suomalais–ugrilainen seura.
- Saloheimo, Veijo, 1995: Om savolaxarnas migration. I *Skogsfinnarna och Finnskogen*. Rapport från konferens på Torsby Finnkulturcentrum 2–4 juni 1993. Red. Håkan Eles. (Torsby Finnkulturcentrums skrifter 1.)
- SAOB = *Svenska Akademiens ordbok över svenska språket*. 1–.1898–. Lund.
- SAOL = *Svenska Akademiens ordlista*. 1–. 1874–. Stockholm: Norstedt.
- Saukkonen, Pauli, 1962: Eräs etymologisointiperiaate. I *Virittäjä* 66: 340–343.
- SKES = *Suomen kielen etymologinen sanakirja*. 1975. Helsinki: Suomalais–ugrilainen seura.
- SKS = *Suomalaisen kirjallisuuden seura*.
- SLS = *Svenska litteratursällskapet i Finland*.
- SMS = *Suomen murteiden sanakirja*. 1–. 1985–. Helsinki: KOTUS.
- SOFI = *Institut för språk och folkminnen i Uppsala*.
- SSA = *Suomen sanojen alkuperä*. Etymologinen sanakirja 3. 2000. Helsinki: SKS.
- Stenmark, Harry, 1983: *Finlandssvenska ord och uttryck*. Stockholm: Proprius.
- Söderström, Sven, 1994: *Arnäsmålet*. Ordbok över en ångermanländsk dialekt. (Skrifter utgivna genom Dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala A 23.)
- Tarkiainen, Kari, 1990: *Finnarnas historia i Sverige* 1. (Nordiska museets handlingar 109.)
- Torp, Alf, 1919: *Nynorsk etymologisk ordbok*. Kristiania: Aschehoug.
- Ukkola, Jukka, 2001: *Ookko nä*. Oulun murteen sanakirja. Helsinki: WSOY.

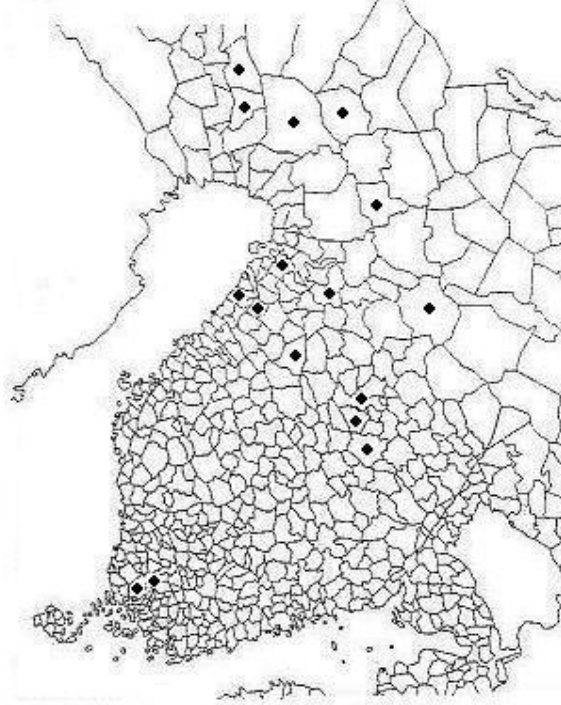
ULMA = f.d. Dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala (nu ingående i SOFI).
Warmland, Knut, 1998: *Wärmländsk ordbok*. 2 uppl. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
Vendell, Herman, 1904–1907: *Ordbok över de östsvenska dialekterna*. Helsingfors: SLS.
Wessman, V. E. V., 1925–1932: *Samling av ord ur östsvenska folkmål 1–2*. Tillägg till H. Vendells ordbok över de östsvenska dialekterna. (Skrifter utgivna av SLS 178.)
Viklund, Erik, 1999: Tjærtallen klar på tre år. I *Skogen* 9: 18–19.
Winsa, Birger, 1992: *Jellivaaran suomen sanakirja*. Övertorneå: Kaamos.

Förekomsten av *torrottaa*, *torrakka*, *torrake* och *torrakko*. Beläggen från KOTUS.

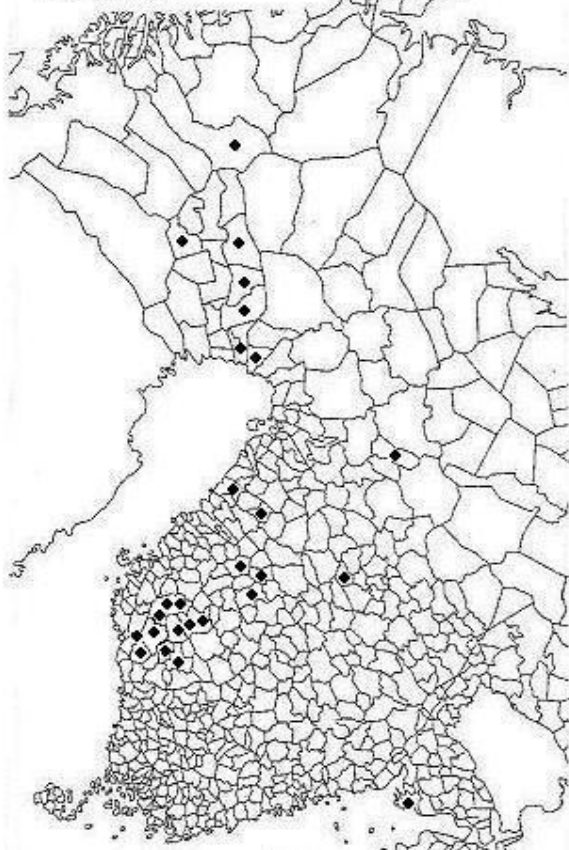
torrottaa

torrakka

torrake

torrakko

